

Schönberg-u na Marskim za predivo, — A. Steinböck, posestnik olejne v Št. Jurju v zgornji Austrii, za laneno olje, — Štefan Tandler v Zinnwaldu poleg Toplic na Českim za lesne in slamne nitke za pletnino, — godivnica prediva v Ullersdorfu na Marskim za predivo, — bratje Verza v Milani za svilo.

(Častno omenjeni so bili:) Janez Bachrich na Dunaji za pripravljeno gobo, — C. J. Malvieux, velki tergovec v Peštu, za ogeršično olje, — G. B. Mattiuzzi v Varmu na Friulskim za sirovo svilo, — N. Panna in J. Alexis v Kronstadtu na Erdeljskim za volno, — Rotsch in Reichel v Gradcu za Štajarske tkavne kartače, — August Scola v Lincu za svilo, — Izak Senigaglia v Palmi na Friulskim za sirovo svilo, — g. Steiner in sinovi v Bergami za svilo, — Olivier grof Wallis, grajšak v Kolesovcu na Českim, za volno.

(Dalje sledi.)

O zadevah poglavnih ljudskih šol na Krajskim.

Pred sabo imamo navod, kako naj v poglavnih ljudskih šolah Krajskiga úk za úkam sledi, ki ga je pod naslovom „Entwurf eines Lehrganges für die Hauptschulen im Kronlande Krain“ nadzornik naših ljudskih šol g. dr. Močnik na svetlo dal za voditelja učencem. Odkritoserčno rečemo, da že dolgo smo pričakovali, kdaj se bo kaj naš g. nadzornik ljudskih šol oglasil, djansko zvediti njegove namene o šolstvu, njegovi skerbí izročnim; — prebravši omenjeni navod sedaj z veseljem povemo, da je delo velike velike hvale vredno. O pomanjkljivosti naših po starim kopitu osnovanih ljudskih šol ni dvombe več; zagovorniki njih le prazno slamo mlatijo. Ako se pa ljudskim šolam nekdanje baže pomanjkljivost očita, se ne krivičijo zavoljo tega možje, katerim je bilo poprej nadzorništvo šol ali učenje izročeno, ampak le stara sosa (System), po kateri so vsi ravnati mogli, čeravno so vidili, da, kar je bilo pred 50 leti dobro, ne more več danes dobro biti. Zato vsak prijatelj šolstva radostno sprejme po slavnim ministru grofu Thun-u vpeljane važne poprave ljudskih šol, zlasti če so tako izvrstno osnovane, kakor jih vidimo v g. dr. Močnikovim „navodu“, ktero zamoremo po vsi pravici mojstersko delo imenovati. Od stopinice do stopinice je tu za vse 3 razrede (klase) na poglavnih (mestnih) šolah učencem lepo pot pokazana, kako naj napredujejo od maliga do višjiga. Nar imenitnišimu nauku ljudskih šol, namreč rečnimu nauku (Anschauungsunterricht) in vajam govorstva in mislivnosti je v tem navodu kaj lepo pot pokazana; vse se veže organiško, vse se vjema soglasno.

(Konec sledi.)

Národske staríce.

Sedemnajsti list.

Ljubi moj Jože! Danes in še zanaprej v enem listu Ti bom od Metulj govoril, ktere so Rimljani „Metulum“ imenovali. Metulum Metulje, za Oglêjem (Aquila) po velikosti nekdanj perva mesto, jestalo v današnji Obloški fari, tu kjer je zdaj vâs Metulje ali Metljê, to je, od podfarne vâs eno uro dalje proti Ložu. Da so nekdanje Metljê tukaj bile, ne pa kjer je Metlika, ti bom lahko dokazal:

1. Metulje so bile, kakor zgodopisnik Strabon z več družimi terdi, v Zapodji, in ravno v nekdanjem Zapodji še dandanašnji vâs Metljê stoji, okoli ktere rimske denarje in druge take spominke najdujejo. Metlika stoji pa v nekdanji Panonii.

2. Metljê pravi Appian je poglavito mesto Zapodov in leži verh ene obrašene gore na dveh gričih

(tumulis), ktere posrednja dolina enega od družega loči. Ravno na gorskej ravnini okoli Oblok so semtertje griči najpripravniji za tako streljanje in bojevanje, kakoršno je nekdanj bilo. Metljê so bile na dveh gričih, na nižjem je stal var ali zbornica ali hiša starašinstva. Dandanašnji se temu griču Tlačica pravi; veči grič, ki zraven stoji, se pa Tlaka imenuje. Daje Tlačica zapušeno seliše, se še zdaj po tem pozna, ker je okoli in okoli pri verhu lepo vglajena, po verhi pa lepo zravnanâ, kar, kakor si je misliti, ni po natori tako lepo narejeno. Na tej ravnoti je lahko stalo veliko poslopje. Od Metlike se ne more reči, da verh ene gore leži, na kateri so griči.

3. Pri Metljah so bile globoke vode. Flor pravi, da si je vojak v strahu zavolj vodâ in sovražnikov pomišljeval, in da mu je Cesar škit iz roke zgrabil, ter prvi pred četo šel. — Ljudje po slišanju pripovedujejo, da je bilo na Resji in dalje proti Metljam jezero, ktero se je ob svojim času dalje preselilo in pri Ložu nastopilo. Loško jezero je imelo tako preseljevanje do svojega velicega prostora, ki je od nekdanj blizo današnje Cerknice. Da je okoli Metuljskega vara jezero stalo, kažejo suhi lijaki, ki so po dolini okoli Tlačice, in ki so nekdanj vodo točili iz tal kviško. Na enej strani je sêdlo, ktero je utegnîlo li včasih ob povodnjah pod vodo skrito biti, in ktero je vezalo varsko gradiše z drugim suhim svetam. Čez to sêdlo je menda bil most, po katerim so Rimljani turne do varskega ozidja porivali. Nad tem sêdlam si je vojak, strašen od vodâ in sovražnikov, pomišljeval. Res je, da so tudi pri Metliki vode; pa Kolpa, Kropa in Lahinja bi sovražnikov ne zadrževale posebno, zlasti ker se tudi po suhem lahko v Metliko pride. Toliko za danes.

Tvoj stari prijatelj Benkov Tone.

Slovansko slovstvo.

Slavni Vuk Štefanovič Karadžić je razglasil, da v Jermenski tiskarnici na Dunaju se vnovič natiskuje Srpski rečnik, ki bo memo perviga natisa z 20000 novimi besedami pomnožen. Kakor so v prvi izdaji pri različnih besedah opisani običaji in misli naroda slovanskiga in so tu in tam dodane narodske pripovedke, tako bo tudi v tem 2. natisu, kjer bojo tudi nove besede v nemški in latinski jezik prestavljene. Cela knjiga bo obsegla 55 velicîh pól; čez 40 jih je že natisnjenih; do konca tega leta bo delo gotovo. Veljal bo rečnik v austrijskih deželah 6 gold. v bankovcih. Naročiti se zna do konca tega leta; naročivne pisma se franko pošiljajo g. izdatelju na Dunaj na „Landstrasse am Heumarkt Nr. 517 in Wien“. Iména naročnikov se bojo natisnile. Priporoči se ta besednjak živo vsim Slovincam, katerim je znanje lepoglasniga serbskiga jezika mar.

Novičar iz slovanskih krajev.

Na Veprincu. J. V. V Istrii je letošna letina slaba: grozdja je bilo okolj morja malo, više gori nekaj več; pa ni moglo dozoreti, ker je jelo poprej gnjiti. Bolje vino deržê vedar po 5 gold., špud, 52 verč, pa po 6 gold. Korún zlo gnije; zelnih glavíc bo po Učki malo, répe in korenja nekoliko več. Marúna (kostanja) je bilo niže pri morju več in lepjega, više v gori ga je megla opalila; naj lepšega cenijo po 6 gld. cent. Drugega sadja letas tukaj ni bilo nič; smokve (fige) so opreteklih zimah mnogo pozeble; samo oljke lepo kažejo. Ljudsko zdravje je prav dobro; ali zebe že tudi nas, ker je 5. t. m. sneg blizo do morja padel.

Xp. Iz Verkove pri Lutomeru. (Konec.) Še enkrat se vernem v Lutomer, znamenit teržic, v kterem in krog kterega slovenski narod biva, kterega pa

saj bolj svoj pravi dobiček spoznal: marsiktera pravda bi manj časa terpela, ali bi je še morebiti celo ne bilo.

Te besede piše prijatelj miru in sprave iz dobriega namena. Kdo drugi v pravdarskih rečeh bolj premešeni zna v prid kmetijstvu kaj več pisati. P.

Perva razstava in kmetijska seja u Šoštanju.

(Po J. Suču poslano.)

Šaleška dolina je u kmetijskih zadevah s Sloveno-Gradčko u zavezi, in se prišteva h Sloveno-Gradčki kmetijski podružnici, kamor iz Šaleške ali Šoštanjske doline družbiniki blizo 5 ur hodá imajo. Šoštanjski g. nadučitelj Peter Musi, odbornik ove podružnice, je častitega g. predstojnika nagovoril, da bi dovolil, da bi enbart odbor u Šoštanju h kmetijski seji se snidil. In ti slovesni dan je bil 20. kozoperska t. l.

Čast. g. Andrej Urek, Škalski tehant, so pred sejo sv. mašo z leviti peli. Pri sv. maši so domači, večidel rokodelski učenci in podmojstri, godli, kateri le malo čez leto se glasbe učijo, pa u tej umetnosti jako veselo napredovajo. U lepo čast jim služi, da bezdelnost umetnosti posvečevajo, ktera jim um bistri in serca žlahtni. Pohvaliti moram njih veštnega nevtrudljivega glasbe učenika gosp. Raimunda Pirša, bilježnega (notarjevega) uradnika, kateri brez plače glasbo uči; pa tudi častite gg. c. kr. uradnike in tiste posestnike, kateri so za glasbeno orodje priložili, ktero za naših 20 godcov pri 450 fl. u dobrim denaru veljá.

Po sv. maši je bila seja v učivnici. Poleg gg. odbornikov, udov kmetijske družbe iz naše doline, več g. duhovnov in uradnikov, se je tudi kmetovavcov polno učivnico nagnječilo.

Pred učivnico je bilo nekaj nove z najdbe kmetijskega orodja razstavljenega, u prostorni učivnici pa mnogih in raznih poljskih pridelkov, sadja, cvetlic in sémena. Ko se je razstava, sosebno od kmetovavcov, z radostjo pregledala, je odbornik, g. Peter Musi, u domačem slovenskem jeziku, nagovor pričel in dokazal, kako se dandanašnji najviši vladarstvo in vsi iskreni domorodci krepko poganjajo, dragimu kmetijskimu stanu na višo stopnjo pripomagati, sosebno koliko koristnega se je že po kmetijskih družbah u blagor ljubi domovini dognalo.

Naj važnišo naredbo kmetijske družbe hvali odbornik bratovšino sv. Floriana. On živo priporoča k tej bratovšini pristopiti, v kateri vsak deležnik sebi ali bližnjemu u naj veči sili gotovo pomoč pridobi. Pa tudi svojo misel raznani: kako bi se u okolici Šoštanjske okrajne sodnije vzajemna družba vtemelila, po kateri bi deležniki tudi svoje zaloge, pohišje itd. ognja zavarovali, ker Gradčka zavarница takovih reči u zavarovanje ne vzame. Odbornik hvali posestnike Šoštanjske fare, ker, če se ednemu ali družemu po ognju nesreča pripetí, mu njegovi sosedje radi z lesom, vožnjo in delom na pomoč pridejo, in priporoča to bratovsko ljubezen, da bi se tudi po bližnjih sosedčkih farah posestniki u eno tovaršijo zavezali.

Govornika predlog pa je, da bi se deležniki zavezali, u tej okrajni pogorelcu, kateri bi u naše družbe bil, u gotovini nekaj priložiti. U okrajni Šoštanjske sodnije je višej od 2000 posestnikov, katerih poslopja posamesno stojé — in le taci posestnikov vlastnina bi se u omenjeno zavarovanje vzela; veščanov in teržanov ne. — Ko bi ovi posestniki pogorelcu, bodi si pri kakošni drugi tovaršiji zavarovan ali ne, po 1, 2 ali 3 dvajsetice, ali pri večim broju udov, le po 1, 2 ali 3 desetice priložili bi to 100, 200 do 300 fl. zneslo.

Če bi pa kak posestnik se dal u dva ali tri razrede zapisati, kakor odbornik misli, da bi se udje vredili, bi njegovo odškodovanje u nesreči po ognju, 400, 500, 600 fl. in še višej zneslo. Tudi bi se dolaga le tistibart odraštovala, kedar bi se kakšnemu udu na zavarvanih rečeh škoda po ognju pripetila, sicer pa bi nobenedolage ne bilo. U naših krajih. to je u imenovanim okrogu pade po 29stolétni skušnji med tretje in šterto leto pogor. U zadevi te družbe bo učitelj primerne postave predložil, če se njegov nasvèt poterdi.

Na ti nagovor se oglasijo pričijoči g. župani, da hočejo tako hasnovito naredbo krepko podpirati, da le obljubljene postave dobó; tudi od vsih družih nazočih poslušavcev je bil predlog ednoglasno z veseljem sprejet. Od tiste dobe nas je že mnogotero vprašanje doletelo: ali se bo skoro u to bratovšino zapisovalo? Toraj veselja in gotova nada, da se bo ova družba o kratkem osnovala! *)

(Konec sledí.)

O zadevah poglavnih ljudskih šol na Krajskim.

(Konec.)

Kar nauk slovenskiga in nemškiga jezika vtiče, ki se mora v poglavnih mestnih šolah kot potreben nauk za višji šole učiti, je g. nadzornik pravo pot tako dobro zadel, da njegovo vodilo zasluži sploh v vsih poglavnih šolah vsih slovenskih deželá vpejlano biti. Teško je tu se Scyle tako ogibati, da ne padeš v Karybdo, — g. Močnik se je skazal previdniga mornarja tudi o tem. Nobenimu jeziku se tu krivica ne godí. Naravno je otrokam slovenskiga rodú, da v spodnjim oddelku 1. razreda se uk le v samim slovenskim jeziku začne in skozi celo leto slovenski jezik u učitvi premaguje; v višjim oddelku tega razreda se enačita eden družimu; le za 1 uro v tednu premaguje še slovenski. V 2. razredu stopi, kakor je prav, nemški za polovico naprej in učbini jezik postane zdaj nemški; enaka je tudi v 3. razredu, vunder obderží skozi in skozi ne le v slovnicí, branju in pisanju, temuč tudi v vaji mnogoverstnih pisem itd. slovenski jezik popolnoma svoje pravíce.

Kar je na dalje v tem navodu posebne hvale vredno, je to, da so vsacimu jeziku posebne ure določene, in nadjati se je, da bo g. nadzornik skerbno nad tem čul, da se bo njegov navod tudi na tanjko spolnoval. To je važniši, kakor morebiti kdo na prvo besedo misli. Zakaj po dosedanji navadi je bilo scer tudi ukazano, da naj se slovenski jezik uči, — ali ker sta se večidel nemški in slovenski skup učila, je bilo učeniku preveč na voljo dano, da je delal karkoli je hotel. Je bil učenik slovenskimu jeziku pravičen in ga je sam dobro znal, ga ni zanemaril memo nemškiga, — je bil pa učenik nemškutarske stranke, se vé, kako je z njim ravnal; toliko je v njem učil, da je imé imelo. Vsa ta enostranost, naj bo na ktero koli stran, je po tem navodu overžena.

Ker petje veliko pripomore, da je človek veseliga pa tudi pobožniga sercá, in ker Slovenci kakor Slovani sploh že od nekdej radi pojó in mnogo prav lepih pesem imajo, veli hvale vredni navod, da se imana vsaki poglavni šoli tudi začetni nauk v petji vpeljati, pri katerim naj se pa posebno pobožno-cerkveni pevi izbirajo.

Sklenemo pa to naznanílo s serčnimi željami, da bi častiti g. nadzornik tudi kmalo za druge neglavne ljudske šole na deželi navod učitve osnoval, da bi se tista svojeglavna mešanca, ki tu in tam na Slovenskim le nauk kmečkih otrok zaderžuje, povsod odpra-

*) Zasluži povsod vpeljana biti.

vila, in da bi se na živo potrebo omíke kmečkih otrok, ki bojo kmetje ostali, gledalo. da se bojo tega učili, kar jih pripravlja za njih prihodnji stan — z eno besedo, da bojo ljudske šole slovenskiga naroda v resnici — slovenske ljudske šole, kakor smo jih popisali v 17., 18., 19. listu Novic.

Novičar iz mnogih krajev.

Xp. Iz Celja. 22. sept. se je začela porotna sodba jako imenitna na več strani; imenitna ne le zavolj zatožencov, temuč tudi pravdoslovcam zavolj vodstva obravnave po preslavnim predsedniku g. Ludoviku vitezu Azula, kteriga nihče v tem važnim opravilstvu ne prekosí, — imenitna po izverstnim državnim pravdniku g. dr. Mullej-u in po dobro znanim zagovorniku g. dr. Rechbauer-ju in g. dr. Uraniču, ki so imeli v ti obravnavi opraviti. Stal pa je pred poroto g. Jož. Lud. Hausman, vlastnik Novo-Celjske in Landskronske grajšine poleg Bruka. Po varčnosti, srečnih špekulacijah in bogati ženitvi je postal Hausman bogat mož, da si je poslednjič omenjeno Novo-Celjsko grajšino za 150.000 fl. kupil. Ali neutrudljivo prizadevanje svoje posestvo zboljšati, kupovanje še družih zemljiš, osnivanje mnogih novih obertnij, zlasti pa naprava obširne sviloreje so ga pogreznile v dolgove, kterih se je hotel s tem znebiti, da bi svojo grajšino dobro prodal. V ta namen je popisal g. dr. Dunder Savinsko dolino, v katerem popisu v bukvah pod naslovom „Styriens Eden“ (Štajarski raj) je Hausmanova grajšina zavolj pričujočih in prihodnjih dohodkov močno hvaljena, ki so bili tudi po prerajtvilih njegovih uradnikov in pozneje tudi po sodijski čenitvi poterjeni. Po g. Katzenmaier-ju, agentu kneza Karla Salma-Reifferschmidt-a iz nadvojvodine Badenske, se je pustil Hausman v prodajstvo vsega svojega posestva. Na to pridejo knezovi poročniki Hausmanovo grajšino ogledovat, in njegov oskerbnik g. Franc Paulič, ki z g. Hausmanom vred danes pred poroto stoji, pravi poročnikom knezovim, da 1900 orlov velik pašnik je tudi lastnina grajska. Na to mu ponudijo poročniki za grajšino Novo-Celjsko in Landskronsko z vsimi prilastninami, izjemši desetinske in urbarske pravice, 870.000 fl. srebra, in g. Hausman jo gledé na svoje dolgove in težavne okolj-sine prodá. Gosp. dr. Forregger napravi pogodbo, ktera je bila v Gradeu s tem dogotovljena, da se kupecpraviči odpové pritožiti se zavolj čez polovico previsociga kupa. Ko je bila taka pogodba sklenjena, prejme g. Hausman 20.000 fl. na kupšino in poročniki odrinejo domú. Kmalopase od več strani knezovimu svetovavcu piše, da je Novo-Celjska grajšina veliko predraga; zato začno Hausmana pogovarjati, da naj 240.000 fl. na kupšini odpusti. Gosp. Hausmanu se tedaj na gor imenovanih 20.000 fl. še toliko doplača, da je v vsim prejel 230.000 fl. proti temu, da ima dogotovno pismo napraviti in grajšino novimu posestniku v last izročiti. Ker pa g. Hausman tega ni berž storil, ampak je med tem vojvodu Bordskimu to grajšino prodati hotel, in ker se je knezovimu svetovavcu povedalo, da več zemljiš grajšini prištetih ne sliši Hausmanu in da grajšina celó nobenih lastnih pašnikov nima, je knezov svetovavec po dr. Berce-tu Hausmana zatožil, da ga je hotel ogoljufati. Med tem, ko je bila ta reč kriminalni sodii izročena, se je scer g. Hausman z knezovim svetovavcam popolnoma pogodil, — vunder ker pogodba ali sprava kaznivosti goljufije ne vniči, je tekla preiskava dalje in g. Hausman je bil obdolžen omenjene goljufije pred poroto poklican. (Konec sledí.)

Iz Urem 10. novembra. Včeraj so se v naši dolini valovi Reke vzdignili, žugaje nam zemlje in hiše

potopiti. Jama pod Matavnam, kjer Reka v zemljo teče, se je zamašila; voda je jela že dopoldne rasti in zrasla je do treh popoldne v nekih krajih 5, v nekih pa tudi 10 sežnjev; zakrila je mline do streh, marsikteriga pa popolnoma, most med našo in premorsko deželo je bil vès zalit, pa k sreči se je ohranil, ker je iz sekaniga kamna sozidan. Vidili smo potop z visoke skale, kjer se jek štirikrat razlega; dolina je bila jezeru podobna; 15 sežnjev visoka jama je bila z vodo napolnjena in divji golobje, ki so v nji gnjezda imeli, so zbegani po pečinah letali. Voda je veliko škode naredila, potopila je mnogo žita in družiga blagá, in verjetno je, de je tudi eno pravdo končala in razsodila, če je tisto zemljo razderla, zastran ktere se dvé vasi nepotrebno pravdate! Ob treh popoldne sta že hotla gospoda duhovna iz svojih stanic pobegniti, ktera na griču prebivata, ki je nad Reko okolj 15 sežnjev visok; božja volja pa je bila, de je jela voda vpadati. Danes popoldne ob štirih je skorej za tri sežnje vpadla, in zdaj ni nobene nevarnosti več. Pravili so, de se je hotel g. Mohorčič iz Matavna v čolnu k svojimu mlinu peljati, de se je pa čoln prevern timer, in de bi bil gospod utonil, če bi ga ne bil en kmet rešil. Grozna škoda bi bilo za-nj in nam zguba velika, ker se tak iskren domorodec, kakor je on, le po redkim najde. Od 16. novembra 1826 ni bilo taciga potopa v naši dolini; ponoči od 15. do 16. novembra 1826 pa je še hujši bil. Reka je dva sežnja visokejši kot včeraj zrasla, mlinarja, ki sta bila v mlinu g. Dekleva-ta, sta na streho pobegn timer, ki je bila že do dimnika z vodo zalita, gospod fajmošter ju je od brega spovedal, eden med njima je po spovedi od slabosti v vodo padel in utonil, družiga je pa Matija Ambrožič iz Dolenjih Urem rešil, ker se je na vratah, ki so jih na verv pervezali, k njemu peljal. Bog nas vari tacih še nadlog!

Iz Planine 14. novembra. Pri nas je strašna povodinj, že je 50 hiš v vodi, po stari cesti se da od g. Konšca-ta do šole v čolnu vesljati. V g. Gašp. Verbičevi hiši stoji voda blizo 3 čevljev visoko; Preinčev in Kermaunarjev kozolec je voda že vzdign timer — in povodinj še zmiraj več timer postaja! Kar je še hiš na suhim, so napolnjene z ljudmi, ki so iz vtopljenih hiš pobegn timer, in pa z vkvartiranimi vojaki, zares — nadloga velika.

Iz Ipavskega. (Kamnje 10. nov. J. V.) Čeravno nam je burja in preveliko deževanje letos zlo zabavljalo, vender bivavci leté gorke doline ne smemo pridelkov tega leta h slabi letini prištevati. Zastran letošnjega vina smem reči, da že v mnogih gorkejih letih smo slabši vino kot letos dobili. V prejšnjih letih, vidivši lepo poletje in jesen, smo že pred sv. Mihe-lam tergali, letos pa, vidivši za vse kasno letino, smo še le po roženkranski nedelji grozdje spravili, in ker smo o bratvi po svoji želji lepo vreme imeli, smo letos gotovo boljši od lanskega vina dobili. Vinski kup takej je med 8 in 10 fl. kvine (60 bokalov).

Iz Ljubljane. Danes je velki zbor zgodovinske družbe v Ljubljani; jutro (v četertik) pa kmetijske družbe; ker bo mnogo važnih reči v posvèt prišlo in se bojo tudi nektare nove mašine in kmetijske orodja na ogled postavile, se je nadjati, da se bo veliko udov zbralo, — pa tudi vsak drug zna v zbor priti, kterimu je za kmetijske reči mar, ker je vhod vsacimu pripušen; zbor je v magistratni hiši (na rotovžu), in se začne ob devetih. —

Iz Ljubljane. O odpovedi gosp. Janeza Baumgartner-ja vodstvu bivše Ljublj. narodske straže že pred več mesci po stražnikih in mestnikih njemu v spominek namenjena, pa v izdelovanju na Dunaji zlo zakasn timer srebro-zlata kupa (Becher) je bila g. Baumgartnarju pretekli teden izročena. Kupa, krasno izde-